

PROF. MYKOLAS ROMERIS

1. Bendroji taisyklė

P. Antanas Sugintas, paliesdamas „Teisės“ Nr. 6 pinią paprastųjų įstatymų konstitucingumo problemą, prieina prie griežtų išvadų, kuriuos, mano supratimu, nėra priimtinos. O kadangi p. Suginto straipsnis, be teorinių tvirtinimų, stengiasi šiomis išvadomis nustatyti ir kai kuriuos veikiančios Lietuvos konstitucinės teisės dėsnius, tai aš, nesutikdamas su jomis, manyčiau, bus naudinga išdėstyti šiuo klausimu kitokia nuomonė.

Pačią įstatymų konstitucingumo problemą p. Sugintas apibūdina tiksliai. Ši problema – rašytosios konstitucijos padaras. Ji tegali kilti tose valstybėse, kurios naudojami rašytąja konstitucija ir ypač tąja jos žyme, kuria ji išskiriama iš įstatymų visumos ir pakeliama į aukštesniąją įstatymų rūšį. Todėl ji negali kilti nei Anglijoje, kuri apskritai rašytos konstitucijos neturi, nei lanksčios rašytosios konstitucijos valstybėse, kaip Italija arba Ispanija, kur rašytos konstitucijos keitimas vyksta paprastąja įstatymų leidimo [leidybos] tvarka. Toji rašytosios konstitucijos privilegijuota padėtis pozityvinės teisės normų sistemoje yra pasiekiamą, nustatant tam tikrą tvarką rašytajai konstitucijai keisti, būtent kitokią, negu visų kitų valstybės įstatymų leidimo [leidybos] tvarka. Šiuo valstybės įstatymų visuma yra skirstoma į dvi rūšis, tarp kurių nustatoma *sui generis* hierarchija [hierarchija]¹: a) aukštesnės rūšies formalinis konstitucinis įstatymas, laikomas pagrindiniu valstybės įstatymu, ir b) žemesnės rūšies, arba paprastieji įstatymai, taip sakant, įstatymų

¹ Laužtiniuose skliaustuose pateikiamos redaktoriaus pastabos dėl straipsnyje esančių netaisyklingos vartosenos žodžių.

„plebs“, jų bendroji masė, į kurią įeina visi valstybės įstatymai, neišskirti į pirmąją grupę ir leidžiami paprastąja tvarka.

Nors rašytoji konstitucija, kaip pagrindinis valstybės įstatymas, paprastai apima tas teisės normas, kurios liečia pačią valstybės konstrukciją ir ypač jos valdžios sutvarkymą bei vadinamas [vadinamąsias] piliečių teises (teisinę tautos ir jos dalyvių padėtį), bet iš tikrųjų joks pastovus esminis materialinis skirtumas tarp rašytosios konstitucijos ir paprastųjų įstatymų nustatyti nėra galima. Kas vienoje valstybėje paliekama paprastųjų įstatymų sričiai, tas kitoje gali būti įtraukta į rašytąją konstituciją. Kartais teisės normos, kurios liečia rimtus valstybės valdžios sutvarkymo elementus ir šia prasme yra materialinės konstitucinės (valstybinės) teisės normomis, tebėra reiškiamos paprastaisiais įstatymais. Šiuo nustatomas moksle skirtumas tarp formalinės ir materialinės konstitucinės (valstybinės) teisės.

Rašytoji konstitucija, kaip formalinės teisės įstatymas, aiškiai skiriasi nuo visų kitų įstatymų ir virsta pagrindiniu aukštesniuoju įstatymu kaip tik jos ypatinga keitimo tvarka.

Tat, žinoma, reikia, kad įstatymas, leidžiamas paprastąja tvarka, pakeisti jos negali, o kadangi jis jos negali pakeisti, tai negali jai ir prieštarauti, nes jeigu prieštarautų ir veiktų, tai tuo pačiu [kartu] jis ją keistų. Tat ir sudaro įstatymų, – būtent paprastųjų įstatymų, – konstitucingumo problemą. Tai yra šių paprastųjų įstatymų sui generis teisėtumo problema, visai analogiška administracijos įsakymų teisėtumo problemai. Kaip administracijos organų (vyriausybės ir valdininkų) leidžiamiems įsakymams, kurie kartais gali būti ne individualinio, o bendro pobūdžio – vadinasi, materialiniu ar esminiu atžvilgiu gali turėti visas teisės normų ypatybes, – tai kaip jiems įstatymas yra teisėtumo saikas arba kriterijus, taip rašytosios konstitucijos sistemoje ji, rašytoji konstitucija, yra paprastiesiems įstatymams taip pat teisėtumo kriterijus arba saikas.

Rašytoji konstitucija nustato ribas paprastiesiems įstatymams, ji apėžia jų leidėjo darbą. Paprastasis įstatymas, kuris prieštarautų konsti-

tucijai, būtų nekonstitucingas, t. y. neteisėtas, o kaip neteisėtas, jis neturėtų veikti, vadinasi, jo imperatyvas būtų neprivalomas tiems, į kuriuos jis kreipiamas, ir neturėtų būti taikomas tų, kuriems pavesta įstatymai taikyti. Kad ir būtų jis vadinamas įstatymu, tai tik ta prasme, kad tai yra aktas, išleistas to paties organo, kuriam pavesta leisti įstatymai, ir ta pačia tvarka, kuri yra nustatyta įstatymams leisti, vadinasi, jis būtų įstatymas gryna formaline prasme; iš esmės jis nebūtų įstatymas, nes nereikštų jokios teisės normos: be privalomojo imperatyvo nėra teisės normos.

Logikos atžvilgiu ši taisyklė, kaip tiesioginė rašytosios konstitucijos išvada, yra tiek aiški, kad, rodos, ji neturėtų kelti jokių ginčų teorijoje ir praktikoje, visai neatsižvelgiant į tai, ar ji pareikšta konstitucijoje *expressis verbis*, ar ne. Kad ir nebūtų konstitucijoje pasakyta, kad joks įstatymas, kuris jai prieštarauja, neturįs galios, vis dėlto, jeigu tik konstitucijai keisti nustatoma atskira tvarka ir jeigu ji todėl negali būti pakeista paprastąja įstatymų leidimo [leidybos] tvarka, tai toks keičiųjų konstituciją paprastasis įstatymas galios turėti neprivalėtų.

Iš tikrųjų pats klausimas kaip klausimas ginčo nėra nekelia, nes yra per daug [per daug] aiškus.

2. Konstitucingumo sankcijos klausimas

Bet kyla antras klausimas, surištas [susijęs] su anuoju, būtent, šios taisyklės vykdymo, jos sankcijos klausimas. Būtent, kas gi spręst, ar išleistas įstatymas yra konstitucingas ir privalomas, o tuo pačiu [kartu] ir taikytinas, ar ne. Ir štai, šis klausimas, kaip teisingai nurodo p. A. Sūgintas, yra ginčytinas ir nevienodai taip teorijoje, taip įvairių valstybių praktikoje rišamas [sprendžiamas].

Čia gali būti keli atsakymai. Ar apie įstatymo konstitucingumą gali spręsti kiekvienas pilietis, kuriam yra privalomos valstybės teisės normos ir kuris todėl prieš nekonstitucingo įstatymo imperatyvą gali gintis neteisėtumo „*exceptione*“ (atmetimu), kas suteiktų teismui šios

sankcijos galią nekonstitucingo įstatymo netaikymu, – ar tikrai tam tikri valdžios organai ir būtent – kurie ir kuria tvarka?

Įstatymas formaline prasme – tai yra, įstatymo leidimo organo tam tikra tvarka išleistas ir tam tikra tvarka tam tikro valdžios organo paskelbtas aktas, – yra tų dviejų valdžios organų darbas. Paprastai įstatymą leidžia įstatymų leidimo [leidybos] organas, o skelbia aukščiausiojo valdymo (vyriausybės) organas. Tenka pabrėžti, kad paprastai tas yra pavedama pagrindiniams organams, tiems, kurie sudaro valstybėje valdančiųjų sluoksnį (kurie vykdo valstybės valdžią betarpiškai [tiesiogiai] arba reprezentaciniu mandatu), o ne priklausomųjų valdžios agentų – valdininkų kategoriją (kurie dalyvauja valdžioje imperatyviniu [imperatyviu] mandatu).

Apskritai dėl įvairių valdžios organų darbo yra nustatoma valstybėje, be tikslingumo kontrolės, dar tam tikra teisėtumo kontrolė, kuri gali būti vykdoma arba tarnybiniu, arba teismo metodu. Tarnybiniu metodu ji vykdoma aukštesniųjų organų priežiūra, o teismo metodu vykdoma taip, kad leidžiama apskusti teismams valdininkų darbai arba įsakymai jų teisėtumo atžvilgiu ir kad teismai (bendrieji arba ypatingieji) tuos skundus sprendžia, galėdami panaikinti neteisėtus įsakymus.

3. Tarnybinė konstitucingumo kontrolė

Bet ar galima suorganizuoti tokia tiksli ne valdininkų ir ypač ne administracijos organų, o įstatymo leidimo [leidybos] organų darbų teisėtumo kontrolė? Pirmučiausia, ar ji pasiekama tarnybiniu metodu? Daugumoje valstybių įstatymus leidžia parlamentas, kuris yra aukščiausias įsteigtosios valdžios organas ir kuriam jokio nuolatinio aukštesnio tarnybinėje hierarchijoje [hierarchijoje] organo negali būti. Jis veikia reprezentaciniu mandatu, jo valia pakeičia net pačių piliečiųrinkikų arba Tautos valią.

Parlamentas neatsako prieš joki kitą organą. Tarnybinės jo darbų, jo leidžiamųjų įstatymų, priežiūros ir tikslingumo bei teisėtumo kontrolės būti negali. Tat yra žymu ypač parlamentarinio [parlamentinio]

režimo valstybėse, kuriose parlamentas stovi visos įsteigtosios valdžios sistemos priešaky, bet tas pats reiškiasi ir prezidentinio (Šiaurės Amerikos Jungtinės Valstybės [Valstijos]) ir direktorinio (Šveicarija) režimo valstybėse. Amerikoje, kur yra įsteigtosios valdžios funkcijų ir organų griežtas suskirstymas, vyriausybė nepareina nuo parlamento, bet tuo pačiu dėsniu [pagal tą patį dėsnį] ir parlamentas nepareina nuo vyriausybės, o Šveicarijoje, kur yra pusiau tiesioginė valdymo sistema ir kur valdžios vykdyje piliečių-rinkikų visuma nėra pilnai [visiškai] pakeičiama parlamento ir rimtai varžo jo veikimą, vis dėlto sistematiškos [sisteminės] tarnybinės priežiūros parlamento darbams nėra. Tai priežiūrai vykdyti piliečių-rinkikų masė netinka. Tiesa, parlamentarinio [parlamentinio] režimo valstybėse, taip pat Amerikos Jungtinėse Valstybėse [Valstijose], prezidentas arba valdovas turi reliatyvino veto teisę, kuria jis galėtų pasinaudoti tarp kita ko ir nekonstitucingam įstatymui sulaikyti, jeigu jį parlamentas būtų priėmęs, bet vis dėlto galutinis sulaikyto įstatymo priėmimo sprendimas priklauso parlamentui. Apskritai būtų klaidinga manyti, kad ši veto teisė skiriama parlamento darbų tarnybinei kontrolei; šia savo teise arba, tiksliau sakant, savo kompetencija valdovas arba respublikos prezidentas, o kai kuriose valstybėse piliečiai-rinkikai (kur veikia vadinamasis liaudies veto, kuriam atitinka fakultatyvinis [kurį atitinka fakultatyvinis] referendumas), ne virsta priežiūros organu parlamentui, bet įgyja tam tikrą funkciją įstatymų leidime [leidyboje]. Tai reiškia, kad šia teise jis tam tikromis ribomis dalyvauja įstatymų leidime [leidyboje], veikia kaip vienas iš įstatymų leidimo [leidybos] veiksmų.

Juo labiau nėra tarnybinės parlamento darbų kontrolės priemonės seimo arba žemesniųjų parlamento rūmų paleidimo teisė, kuri parlamentarinio [parlamentinio] režimo valstybėse priklauso valdovui arba respublikos prezidentui, o Šveicarijos pusiau tiesioginio valdymo sistemoje – piliečių-rinkikų visumai. Be abejo, šie veiksniai – valdovas, respublikos prezidentas, piliečiai-rinkikai – galėtų kartais panaudoti šią teisę [teisę] prieš priėmimą nekonstitucingo įstatymo sumanymo, kurį

parlamentas būtų rengęsis priimti, bet 1) ji šiuo atžvilgiu veiktų ne kaip padaryto darbo kontrolės sankcija, o kaip preventyvė [prevencinė] konstitucijos apsaugojimo policinė priemonė, ir 2) ji, bent parlamentarinio [parlamentinio] režimo valstybėse, skiriama kitokiam tikslui, būtent – tarp parlamento ir vyriausybės iškilusiam konfliktui likviduoti.

Tarnybinė parlamento arba apskritai įstatymo leidimo [įstatymų leidybos] organo darbų teisėtumo, o tuo pačiu [kartu] ir jo leidžiamųjų įstatymų konstitucingumo kontrolė tegalėtų būti vykdoma tose valstybėse, kuriose greta tam tikro organo paprastais [paprastiesiems] įstatymams leisti veiktų nuolatinis rašytai [rašytajai] konstitucijai leisti bei keisti organas, vadinasi, nuolatinė Konstituanta (steigiamosios galios organas). Bet dėl įvairių rimtų priežasčių nuolatinės Konstituantos sistema nėra praktikuojama, o piliečių-rinkikų visuma, kuri išvystytoje pusiau tiesioginio valdymo sistemoje dalinai [iš dalies] pavaduoja nuolatinę Konstituantą, kaip masinis organas, netinka tiksliai tarnybinės kontrolės vykdymo darbui.

Man tebėra žinoma viena valstybė, kur valdžios sutvarkymas leidžia vykdyti tarnybinę įstatymų leidimo [leidybos] organo darbų teisėtumo, o tuo pačiu [kartu] ir paprastų [paprastųjų] įstatymų konstitucingumo kontrolę. Ta valstybė – Sovietų Rusija. Kadangi ten veikia greta keli įstatymų leidimo [leidybos] organai, kurie kiekvienas skyrium leidžia įstatymus, tai teisės normų chaosui ir jų tarpusaviam prieštaravimui išvengti ten būtina turi veikti koki [kokie] nors korektyvai. Vienas iš tokių korektyvų ir yra tarnybinė kontrolė. Tie įvairūs įstatymų leidimo [leidybos] organai, pavyzdžiui, Visuotinis Sovietų Suvažiavimas, Veikas ir Sovnarkom'as, RSFSR 1918 m. konstitucijoje nesudaro vieno kombinuoto kelių rūmų organo, kaip parlamentas, kuris, būdamas sudarytas iš dviejų [dvejų] rūmų, sudaro tų dvejų [dvejų] rūmų vienetą ir reiškiasi solidariu abiejų [abejų] rūmų darbu. Ten kiekvienas iš tų organų veikia ir leidžia įstatymus savarankiškai, kaip atskiras vienetas. Užtai jie tarp savęs yra surišti [susieti] hierarchijos [hierarchijos] dėsniais: viens prieš kitą atsako, kiekvienas žemesnysis atsako prieš aukštesnįjį.

Sovnarkomas tegali leisti paprastus [paprastuosius] įstatymus – dekretus, kurie negali keisti konstitucijos; Veikas, be paprastųjų įstatymų leidimo [leidybos], gali keisti konstituciją, išskyrus jos pagrindinius dėsnius; pagaliau, Sovietų Suvažiavimas gali keisti net pagrindinius konstitucijos dėsnius. Jeigu, pavyzdžiui, Veikas išleistų konstitucinį įstatymą, keičiantį pagrindinius konstitucijos dėsnius, tai toks įstatymas, kaip neteisėtas, galėtų būti Sovietų Suvažiavimo tarnybinės kontrolės tvarka panaikintas.

Bet Sovietų Rusijos tvarka šiuo atžvilgiu nesudaro pavyzdžio kitoms valstybėms, kuriose tebeveikia vienas įstatymų leidimo [leidybos] organas – parlamentas. Dėl jo darbų ir jo leidžiamųjų įstatymų teisėtumo (konstitucingumo) tarnybinė kontrolė negali būti organizuota.

4. Konstitucingumo teismo kontrolė

Bet ar gali būti parlamento darbų teisėtumui – paprastųjų įstatymų konstitucingumui – teismo kontrolė, panaši į administracinį teismą, skiriamą administracijos organų darbų (įsakymų) teisėtumo kontrolei? Čia aš turiu galvoj tikslią kontrolę, kuria tam tikras teismo organas galėtų tiems darbams – parlamento leidžiamiems įstatymams – taikyti sankcijas, būtent, pripažinti įstatymus nekonstitucingais ir savo sprendimu juos naikinti. Atsakymas tenka duoti neigiamas. Tokia teismo kontrolė nėra praktikuojama nei parlamentarinio [parlamentinio] režimo valstybėse, nei Šiaurės Amerikos Jungtinėse Valstybėse [Valstijose], nei Šveicarijoje, ir štai dėl ko.

Parlamentarinio [parlamentinio] režimo valstybėse ir ypač tose, kur įsteigtoji valdžia sudaryta grynu reprezentaciniu metodu, ryškiausias reprezentacinis organas yra kaip tik parlamentas, kuris (bent jo žemesnieji rūmai) yra sudaromas rinkimais. Nors įsteigtosios valdžios funkcijos čia suskirstytos atskiromis organų sistemomis (parlamentas, vyriausybė, teismas), bet suskirstymas nėra griežtas: parlamentui pavedama vyriausybės darbų kontrolė; kai dėl teismo, tai jo darbo kon-

trolė parlamentui nepriklauso: parlamentas kištis į teismo sprendimus ir naikinti jų negali, bet tuo pačiu dėsniu ir teismas kištis į parlamento darbą ir naikinti jo negali. Tiesa, vyriausybės darbų teisėtumo kontrolė šio režimo valstybėse gali priklausyti teismui (vad. administracinis teismas), bet teismo sprendimai yra vykdomi parlamento kontroliuojamos vyriausybės jėgomis, o antra vertus, parlamentarinės [parlamentinės] vyriausybės teisinė padėtis negali būti lyginama su parlamento teisine padėtimi konstitucinėje parlamentarinės [parlamentinės] valstybės konstrukcijoje. Rezentaciniu dėsniu parlamentas gauna tą pagrindinės valstybės arba tautos valios reiškėjo pobūdį, kurio nei jo kontroliuojamoji vyriausybė, nei teismas neturi. Tiesa, ir tarp vyriausybės bent vienas jos elementas, formaliai stovįs jos priešakyje – valdovas arba prezidentas – nuo parlamento nepareina, bet kontrasignacijos metodu jo aktai vis dėlto yra parlamento kontrolės pasiekiami; o be to, nei valdovas, nei respublikos prezidentas parlamentarinių [parlamentinių] valstybių daugumoje nėra taip aiškiai ir betarpiškai [tiesiogiai] rezentaciniu mandatu surišti [susieti] su pagrindiniais valstybės ar tautos steigiamosios valdžios reiškėjais – piliečiais-rinkikais, – kaip yra surištas [susijęs] su jais parlamentas. Visa tai šio režimo valstybėse daro parlamento padėtį įsteigtosios valdžios sistemoje ypatingą, su kuria vyriausybės teisinė padėtis negali būti visai sulyginta. Todėl teismo kontrolė parlamento darbams, būtent, tiksli kontrolė, paremta sankcijomis, būtų čia ne vietoje. Ji žemintų parlamentą, kenktų jo aukštai teisinei padėčiai, jo supremacijai. Žemesniųjų administracijos organų ir net pačios vyriausybės darbų teisėtumo kontrolė, kuri pavedama teismui, negali būti pavyzdžiu tokiai pat parlamento darbų kontrolei.

Šiek tiek kitais pagrindais yra šis dalykas sprendžiamas valstybėse, kuriose vietoje parlamentarinio [parlamentinio] režimo yra griežtas įsteigtosios valdžios funkcijų suskirstymas, kaip Šiaurės Amerikos Jungtinėse Valstybėse [Valstijose] arba kaip buvo Prancūzijoje Didžiosios Revoliucijos metu, ypač 1791 m. Konstitucija. Pagrindai kitokie, bet išvada gaunama ta pati. Griežtas ir nuosakus valdžios funkcijų

suskirstymas atskirais, kiekvienai funkcijai sudarytais, aukščiausiais organais reikalauja, kad jie veiktų kiekvienas savo funkcijos srity ne-priklausomai, kito nekontroliuojamas ir pats jo nekontroliuodamas bei nesikišdamas į svetimą jam funkciją. Kaip Amerikos parlamentas nekontroliuoja prezidento vyriausybės, kuri prieš jį neatsako, ir kaip prezidentas nekontroliuoja parlamento darbo, negali jo paleisti, negali kištis į parlamentui pavestąją įstatymų leidimą [leidybą] (neturi įstatymų iniciatyvos, nedalyvauja įstatymų sumanymų svarstyme), taip ir teismas negali kontroliuoti parlamento.

Toji paprastų [paprastųjų] jų įstatymų konstitucingumo svarstymo teisė, kuri Amerikoje priklauso teismams ir kuria jie labai plačiai naudojami, iš tikrųjų, kaip mano bus įrodyta, nieko bendra neturi su tikslia šio konstitucingumo kontrole, kuri galėtų taikyti šiems įstatymams nekonstitucingumo sankciją, vadinasi, naikinti juos teismo nutarimais, kaip, pavyzdžiui, naikinamos neteisėtos sutartys tarp asmenų. To Amerikos teismai jokiū būdu daryti negali. Jie savo sprendimais negali liesti įstatymų. Parlamento išleistas įstatymas, kad ir nebūtų teismo taikomas dėl jo nekonstitucingumo, nėra jo naikinamas ir lieka įstatymu. Jis lieka formaliniu [formaliuoju] įstatymu, kaip įstatymų leidimo [leidybos] organo padaras, ir šios jo formalinės [formaliosios] įstatymo žymės teismo atskira valdžia ir joks šios valdžios organas Amerikoje atimti iš jo negali.

Revoliucinėje Prancūzijoje, kuri savo pirmąją 1791 m. Konstituciją taip pat buvo įsteigusi valdžios funkcijų griežtą suskirstymą atskirais organais, buvo nueita dar toliau. Tuo laiku Prancūzijos teismams buvo griežtai uždrausta svarstyti net administracijos organų įsakymų teisėtumas, draudimas liesti įstatymus buvo dar griežtesnis. Teismams buvo draudžiama net aiškinti įstatymai. Buvo manoma, kad įstatymų interpretacija (aiškinimas) sudarytų teismo kišimąsi į įstatymų leidėjo funkciją, nes kartais aiškinimu teismas galėtų pakeisti arba iškreipti įstatymų leidėjo mintį. Žiūrėdami į įstatymų interpretaciją kaip į jų leidimo [leidybos], o ne taikymo elementą, Prancūzų revoliucijos veikėjai nustatė taisyklę, kad teismas, rasdamas įstatymo tekste neaiškumą ir

pats negalėdamas aiškinti, turėjo kreiptis tuo reikalu į įstatymų leidėją. Ši taisyklė buvo panaikinta tiktai Napoleono Kodekso, kuris teisėjo atsakymą pritaikyti įstatymą dėl jo neaiškumo laiko baustinu teisėjo nusikaltimu ir šiuo verčia jį savarankiškai įstatymą aiškinti. Esant teismui tokioj padėty, negalėjo būti nė kalbos apie pavedimą jam tikslios parlamento išleistųjų įstatymų konstitucingumo kontrolės.

Dar mažiau būtų suprantama teismo vykdomoji įstatymų konstitucingumo tiksli kontrolė vadinamo [vadinamojo] direktorinio režimo valstybėse, kaip Šveicarijoje, kur parlamento teisinė padėtis įsteigtosios valdžios organų tarpe [tarp įsteigtosios valdžios organų] ir ypač vyriausybės atžvilgiu yra dar stipresnė, negu parlamentarinio [parlamentinio] režimo valstybėse, ir kur be to reprezentacinė sistema keičiama įvairiomis tiesioginio valdymo pataisomis, sudarančiomis maišytą [mišrią] pusiau tiesioginę valdymo sistemą. Plačiai vartojamu ir taikomu ne tiktai formaliniams [formaliesiems] konstituciniams, bet ir paprastiesiems įstatymams, referendumu (fakultatyviniu, o kai kuriuose kantonuose ir privalomu) įstatymų leidimo [leidybos] funkcija Šveicarijoje vykdoma greta parlamento ir piliečių-rinkikų visumos, vadinasi, to pagrindinio valstybės organo, kuris betarpiškai [tiesiogiai], be jokio mandato reiškia visą valstybės valdžią ir kurio valia jokiu būdu negalėtų būti kurio nors kito organo kontroliuojama teisėtumo atžvilgiu, nes tai būtų nesąmonė. Dėl šių savo ypatybių įstatymų leidimo [leidybos] funkcija užima ten kitų valdžios funkcijų tarpe [tarp kitų valdžios funkcijų] tokią vietą, kuri išskiria bet koki kitų veiksmų kišimąsi į ją dėl jos vykdomo kontrolės.

Vienintelis man žinomas rimtesnis parlamento darbų teisėtumo arba jo leidžiamųjų įstatymų konstitucingumo teismo tikslios kontrolės pavyzdys buvo Prancūzijoje Bonapartų taip pirmosios, taip antrosios Imperijos metu. Jau Prancūzų revoliucijos III metais garsusis Siyéès buvo siūlęs Konvente sudaryti ypatingą „Konstitucijos teismą“, kuris turėtų spręsti visus skundus prieš konstitucijos laužymą; o žinoma, šis laužymas galėtų būti, tarp kita ko, ir nekonstitucingais įstatymais vykdomas;

taigi šiam teismui būtų galima skųsti ir parlamento darbai, būtent, jo leidžiamieji paprastieji įstatymai, ir šis teismas galėtų juos savo sprendimais naikinti. Tatai nebuvo priimta, bet kiek vėliau panaši mintis įsikūnijo VIII metų konstitucijos sudaryto Senato funkcijose. Vyriausybės skundu Senatas galėjo spręsti leidžiamųjų įstatymų konstitucingumą arba nekonstitucingumą, naikindamas nekonstitucingus paprastus [paprastuosius] įstatymus. Tas pat buvo nustatyta ir Antrosios (Napoleono III) Imperijos metu, būtent 1852 m. Konstitucija, kuri šią kontrolės funkciją pavedė vykdyti Senatui jau nebe vyriausybės skundu, o *ex officio* dėl kiekvieno parlamento priimto įstatymo. Nereikia pamiršti, kad formaliai, juridiskai, Bonapartų Imperija buvo remiama Tautos suverenitetu, vadinasi, demokratinio respublikinio, o ne monarchinio dėsniu. Tai buvo ne monarchija, o vadinamoji cezaristinė [cezarinė] imperija. Ji teoriškai palaikė visą eilę [daug] demokratinų dėsnių, kuriuos buvo įvedusi Didžioji Revoliucija, tarp kita ko, reprezentacinę valdymo sistemą, aiškiai taikomą ne tiktai parlamentui, bet ir vyriausybei (Imperatoriaus valdžiai), ir įsteigtosios valdžios funkcijų suskirstymą, nesuderinamą su nuosakios [nuosaikiosios] monarchijos dėsniais.

Anų laikų demokratiniais revoliuciniais dėsniais vyriausybė negalėtų kištis į įstatymų leidimą [leidybą], vadinasi, nei bendradarbiauti įstatymų leidime [leidyboje], nei kontroliuoti įstatymų leidėjo darbą. Plebiscitu išrinktas imperatorius buvo laikomas tautos atstovu administracinės funkcijos srity, kaip iš kitos pusės parlamentas buvo laikomas tautos atstovu įstatymų leidimo [leidybos] srity. Parlamentarinis [parlamentinis] režimas, nustatęs vyriausybės ir parlamento bendradarbiavimą, dar tebuvo laikomas konstitucinės monarchijos režimu, nepriimtiniu nuosakioje tautos suvereniteto respublikoje. Jame buvo numatomas kompromisas tarp dviejų priešingų – monarchinio ir demokratinio – dėsnių. Pirmas bandymas pritaikyti parlamentarinį [parlamentinį] režimą respublikai turėjo būti padarytas vėliau, būtent, Trečioje [Trečiojoje] Prancūzijos Respublikoje, įsteigtoje 1875 m. Tas bandymas, kaip mes šiandien žinome, pasisekė, ir Prancūzijos pavyzdžiu respublikos parlamentarinis [par-

lamentinis] režimas pabaigoje XIX ir XX tame amžiuje buvo sunaudotas visoje eilėje [daugelyje] Europos respublikų (ir Lietuvoje). Bet anuo laiku jis buvo laikomas nedemokratišku ir nerespublikišku. O kadangi Bonapartams rūpėjo savo Imperijoje demokratijos ir respublikos fikcija, o iš kitos pusės jiems ir nebūtų patogu pavesti savo vyriausybę parlamento priežiūrai, tai parlamentarizmo jie nepriėmė ir paliko formalų vyriausybės atskirimą nuo parlamento. Taip bent buvo padaryta dėl akių, dėl regimos formos, nes iš tikrųjų jiems rūpėjo vyriausybės, vadinasi, Imperatoriaus supremacija prieš parlamentą. Šit ir buvo pasiekta per priklausantį nuo vyriausybės Senatą, kuriam buvo pavesta paprastųjų įstatymų konstitucingumo kontrolė. Šiuo parlamento veikimas buvo suvaržytas ir įstatymų leidimo [leidybos] funkcija pažeminta. Tokia buvo tikra šios kontrolės įsteigimo priežastis.

Bet kaip dirbtinė buvo pati cezarinė [cezarinė] Bonapartų Imperija, taip dirbtinė ir nepastovi pasirodė ši įstatymų konstitucingumo kontrolės forma. Žuvus Imperijai, išnyko ir ji. Tiesa, ir iki šiol kartais keliami sumanymai įsteigti panašią tikslią teismo kontrolę, bet vis dėlto ji niekur nėra įsteigta.

5. Išvada konstitucingumo tikslios kontrolės klausiniu

Štai kaip atrodo paprastųjų įstatymų konstitucingumo kontrolės problema mūsų gadynės konstitucinėje teisėje. Ir visi p. Suginto keliamieji samprotavimai, kuriais jis savo straipsnyje prieina prie išvados, kad veikiančia Lietuvos teise paprastųjų Seimo leidžiamų įstatymų konstitucingumo kontrolė nėra pavesta teismui, visi jo motyvai, remiami Seimo ir Respublikos Prezidento bei Teismo teisinės padėties analizu [analize] Lietuvos Valdžios sistemoje, visi jo rimti nurodymai į Lietuvos Konstitucijos leidėjų motyvus, į Steigiamojo Seimo debatus, į šio Seimo konstitucinės komisijos darbo eigą ir tt. [t. t.], iš tikrųjų liečia kaip tik šią kontrolę ir pilnai [visiškai] tinka jai neigti.

Bet p. Suginto klaida ta, kad jis savo išvadas taiko visai kitam dalykui, kuriam kaip tik jos netinka. Kaip matome, mūsų čia aukščiau išžiūrėta kontrolė ne tik negalėtų veikti pas mus, bet ji tais pačiais mūsų ir p. Suginto argumentais negali veikti ir neveikia nė Amerikoje, kurios tvarką šiuo atžvilgiu p. Sugintas stato prieš mūsų tvarką [lygina su mūsų tvarka].

Kas yra Amerikoje ir kas apskritai turima galvoj, kalbant apie įstatymų konstitucingumą ir apie teismo rolę [vaidmenį] šiuo atžvilgiu, tai yra visai kitoks dalykas. Čia turime galvoj ne kokią atskiro teismo funkciją įstatymams kontroliuoti, panašią į administracinio teismo funkciją, bet bendrąjį teismo funkcijos pobūdį. Yra civilinis teismas, yra baudžiamasis teismas, yra administracinis teismas. Tai atskiros teismo funkcijos. Nėra konstitucinio teismo ginčams dėl įstatymų konstitucingumo spręsti. Nėra, nes tai būtų nesuderinama su veikiančia mūsų gdynės valstybėse valstybės valdžios konstrukcija, ir todėl tokia teismo funkcija nėra praktikuojama. Kas įstatymų leidėjo tam tikra tvarka išleista ir tam tikro valdžios organo tam tikra tvarka paskelbta, yra įstatymas. Joks teismas naikinti įstatymo negali. Tai laikykime nustatyta.

6. Įstatymo taikymas

Bet jeigu teismas negali įstatymo, kad ir nekonstitucingo, naikinti ir apskritai negali apie jį spręsti, tai ar jis privalo būtinai kiekvieną įstatymą taikyti? Štai tas klausimas, kuris liečia konstitucingumo sankciją ir kuriuo mudviejų su p. Sugintu nuomonės skiriasi. Atsakymas, kurį duoda p. Sugintas, galima būtų suformuluoti taip: teismas privalo visuomet taikyti paprastąjį įstatymą, bet ne konstitucinį (rašytąjį konstituciją), o aš atsakau taip: teismas privalo taikyti tą paprastąjį, arba konstitucinį, įstatymą, kuris reiškia veikiančią (turinčią galios) teisės normą.

Teismas – vis tiek, ar civilinis, ar baudžiamasis, ar administracinis – sprendžia pavestas jam bylas įstatymu. Taip, bet ką jis turėtų daryti, jei-

gu dviejų įstatymų imperatyvai vienas kitam prieštarautų? Aišku, kad jis negali abiejų pritaikyti ir privalo pasirinkti vieną. Ar šis pasirinkimas yra laisvas, pareiņas nuo teisėjų nuožiūros, nuo jų įsitikinimo ar palinkimų? Suprantama, kad ne. Pačia savo esme objektyvinė teisės norma sudaro kategorišką įsakymą (imperatyvą), su kuriuo negali konkuruoti (varžytis) joks kitas įsakymas. Todėl iš dviejų priešingų normų viena tegali būti veikianti ir privaloma. Ta pačia prasme iš dviejų formalių įstatymų, kurių imperatyvai, skiriami tam pačiam dalykui, prieštarauja viens kitam, vienas teberekš teisės normą teismo sprendžiamam dalykui. Tokiu būdu teismas negalės pasirinkti taikyti vieną iš dviejų prieštaraujančių įstatymų, bet privalės pritaikyti tą, kuris sudaro veikiančią šiam dalykui teisės normą. Antrojo teismas nenaikins, bet rasdamas jį neveikiančiu, netaikys jo.

Jurisprudencija, o dalinai [iš dalies] ir pats įstatymas, nustato taisykles, kuriomis teismas turi vadovautis, nustatydamas, katras iš dviejų prieštaraujančių įstatymų turi veikimo pirmenybę arba veikiančios normos galią. Tai nevisuomet [ne visuomet] yra lengvas darbas. Kartais nieko painaus nėra: jeigu prieštarautų vienas kitam, pavyzdžiui, du lygiu paprastu [paprastuoju] įstatymu, kurių imperatyvai ištiesai liečia tą patį dalyką, tai teismas privalo taikyti tą, kuris vėliau išleistas, nes kiekvienas naujas įstatymas pakeičia senąjį, liečiantį tą patį dalyką; jeigu būtų prieštaravimas arba konkurencija tarp dviejų įstatymų, kurių vienas yra bendras visai valstybei, o kitas – vietos įstatymas, tai čia vėl yra tam tikros taisyklės, kuriomis nustatoma vieno ir kito įstatymo veikimo pirmenybė tam tikromis ribomis. Bet dažnai įstatymo veikimo ir taikymo klausimas yra daug painesnis, pavyzdžiui, jeigu prieštaravimas atsiranda dėl kurių nors ypatingų arba atsitiktinių dalykų dviejuose įstatymuose, kurie apskritai liečia įvairius dalykus arba papildo vienas kitą ir nėra išleisti vienas kitam pakeisti. Čia pasirinkimas tinkamo, vadinasi, veikiančio imperatyvo dažnai pareis nuo abiejų, o gal dar ir nuo kitų, įstatymų interpretacijos, reikalaujančios rimto ir gilaus teisėjo darbo. Žinoma, kad jau bent čia tų įstatymų konstitucingumas,

kai reikia kuris pasirinkti, gali turėti lemiančios svarbos. Jeigu pasirodytų, kad vienas iš dviejų, vienas antram prieštaraujančių imperatyvų, atitinka kuriam nors rašytosios konstitucijos dėsniui [atitinka kurį nors rašytosios konstitucijos dėsni], o kitas prieštarauja jam, tai *caeteris paribus* veikiančiu bus pirmasis: jis ir turės būti taikomas.

Iš tikrųjų tos pačios reikšmės turi teisėjo darbui ir toji konstitucinė taisyklė, kuria nekonstitucingas paprastasis įstatymas neturi galios. Konstatuodamas paprastojo įstatymo prieštaravimą rašytajai konstitucijai (kuriam nors jos imperatyvui), teismas negalės jos taikyti. Jeigu tik rašytoji konstitucija yra įstatymas – o ji yra dargi aukštesnės rūšies įstatymas – ir jeigu paprastąja įstatymų leidimo [leidybos] tvarka (paprastuoju įstatymu) negalima ji keisti, tai kadangi teismas sprendžia pavestas jam bylas įstatymu, tai savaime aišku, kad konkuruojant (arba prieštaraujant) dviem imperatyvams, iš kurių vieną reiškia rašytoji konstitucija, o kitą – paprastasis įstatymas, veikiančiu ir todėl taikytinu bus pirmasis, o ne antrasis, kuris yra nekonstitucingas, vadinasi, neteisėtas ir neturįs galios veikti. Šito dėsnių neigimas sudarytų nesąmonę: reiktų pripažinti, kad veikimo privilegija priklauso visuomet paprastajam, kad ir nekonstitucingam įstatymui, ir kad rašytosios konstitucijos norma visuomet turi nusileisti prieš paprastojo įstatymo imperatyvą. Bet tai būtų aiškus rašytosios konstitucijos neigimas, aiškus iškreipimas pačios formalinės konstitucinės tvarkos esmės, griežtas neteisėtumo skelbimas. Tai būtų pasityčiojimas iš tų dėsnių, kuriuos suvereninė valstybės valdžia rado reikalinga padėti valstybės teisinio sutvarkymo pagrindan.

7. Konstitucinis deklaratyvas ir imperatyvas

Į tai bandoma atsakyti – ir rodos, kaip tik šiuo keliu stengiasi eiti ir p. Sugintas, – kad tai tik tada būtų tiesa, jei rašytoji konstitucija būtų įstatymas, bet kad ji neva nesanti įstatymas, o nesanti todėl, kad įstatymas reiškias imperatyvus, o rašytoji konstitucija esanti ne im-

peratyvinio [imperatyvaus], bet deklaratyvinio [deklaratyvaus] pobūdžio aktas; kad ir būtų galima, esą, laikyti jos dėsniai imperatyvais, tai vis dėlto jie būtų tik *sui generis* imperatyvai įstatymų leidėjui, bet ne piliečiams ir ne kitiems valdžios organams, o jų tarpe [tarp jų] ir ne teismui; konstitucija nurodanti parlamentui kelią, bet kadangi parlamentas netenką kontroliuoti, tai jis pats tebesprendžias, ar jo pasirinktasis kelias yra konstitucingas. Dėl kontrolės aš jau pasisakiau, bet kad rašytoji konstitucija te būtų deklaratyvinis [deklaratyvus] aktas, lyg kokis patarimas arba pasiūlymas parlamentui elgtis šiaip, o ne kitaip, graži frazė, puošianti valstybės istorijos lapus, o ne objektyvinė [objektinė] imperatyvinio pobūdžio teisės norma, reiškianti suvereninę valią ir todėl privaloma ir skiriama ne demagogijai, bet realiam gyvenimui – šitai aš laikau griežtai nepriimtiniu.

Konstitucija leidžiama ne dekoracijai ir ne akims apdumti. Ji yra rimčiausias įstatymas, toks, kurs turi vadovauti kitiems. Jis yra privalomas visiems, kurie šiokiu ar tokiu būdu turi taikyti įstatymus. Kaip kriterijus paprastiesiems įstatymams, formalinis [formalus] konstitucinis įstatymas (rašytoji konstitucija) yra privaloma paprastųjų įstatymų leidėjui. Jis yra taip pat privalomas Vyriausybei. Pagaliau jis yra privalomas Teismui.

Kodėl gi konstitucijos normos kartais vadinama deklaratyvinėmis [deklaratyviomis]? Todėl, kad konstitucijoje paprastai, bent dėl daugumos jos liečiamų dalykų, vengiama kištis į smulkmenas ir pasitenkinama pačiais bendriausiais dėsniais, paliekant smulkmenų konkretizavimą paprastiesiems įstatymams. Todėl konstitucijos normų daugybė – bet ne visos – nustato tik tai būsimųjų įstatymų dėsnius, tik tai pagrindinius svarbiausius imperatyvų elementus. Bet tai nedaro jų tikra prasme deklaratyvinėmis [deklaratyviomis], neturinčiomis varžančios imperatyvinės galios. Tiesa, kartais toks formalinis [formalus] konstitucinis dėsnis, jeigu jis dar nėra išplėtotas tam tikru įstatymu, negali būti taikomas ir laikinai lieka imperatyvu tik tai įstatymų leidėjui, kuriam įsako paruošti tam tikrą įstatymą. Teismui jis

tuo tarpu bus deklaratyvas. Tokiais yra pas mus, pavyzdžiui, Konstitucijos 68 str. arba jos VII skyrius. Kol pas mus nėra sudaryta administracinio teismo arba kol nėra išleista tautinių mažumų ar kurios nors vienos tautinės mažumos autonomijos (tautinės savivaldybės) įstatymo, tol civiliniai ir baudžiamieji teismai negalės spręsti skundų dėl administracijos organų įsakymų teisėtumo, ir jokia tautinė mažuma negalės susiorganizuoti į viešosios teisės autonomingą [autonominį] vienetą.

Bet kada parlamentas, eidamas konstitucijos imperatyvu, paruoš ir išleis tam tikrą įstatymą, tai konstitucinis dėsniš, kuris iki tol buvo teismui ir suinteresuotiems asmenims deklaratyvas, virs imperatyvu ir jiems, nes jis reikš teisės normą, kuri, būdama jau pilnai [galutinai] išplėtotą, galės veikti. Žinoma, kadangi teismui nepriklauso parlamento darbų kontrolė, tai jis negalės svarstyti skundo prieš išleistąjį įstatymą dėl jo prieštaravimo konstituciniam dėsniui ir negalės tokio įstatymo naikinti, bet turėdamas jį taikyti, jis galės ir privalės jį aiškinti, tarp kita ko, ir konstituciniu dėsniu – imperatyvu, kuriam, jei bus prieštaravimų, turės duoti pirmenybę ir padaryti tinkamas išvadas, kai reiks taikyti arba netaikyti tam tikros konstitucingos ar nekonstitucingos paprastojo įstatymo dispozicijos.

Be to, tenka pabrėžti, kad rašytoje konstitucijoje be tokių bendrų dėsnių, kurie, ligi bus išplėtoti tam tikru įstatymu, tebėra imperatyvai tik įstatymų leidėjui, yra ne maža [nemaža] ir tokių taisyklių-normų, kurios iš karto turi aiškų ir griežtą tikslą imperatyvinio [imperatyvaus] pobūdžio. Tokia, pavyzdžiui, konstitucijos norma, kaip ta, kuri mūsų Konstitucijoje nustato, kad bylas dėl ministerių tarnybinių nusikaltimų sprendžia Aukščiausiasis Teismas (Konst. 63 str.), dėl šių bylų priklausomybės nereikalauja specialinio [specialaus] įstatymo: ji pati imperatyviškai [imperatyviai] šią priklausomybę nustato; joks paprastasis įstatymas negalėtų teisėtai pakeisti šios priklausomybės ir pavesi šias bylas žemesniajam teismo organui.

8. Įstatymų konstitucingumas – ne parlamento darbų kontrolės, bet įstatymų aiškinimo ir taikymo problema

Tokiu būdu klausimas dėl paprastųjų įstatymų konstitucingumo ir dėl šios taisyklės sankcijos (nekonstitucingi įstatymai neturi galios) turi būti, mano supratimu, keliamas ne sąryšy [siejant jį] su įstatymų leidėjo darbų kontrole, bet sąryšy su teismo pareiga laikyti ir aiškinti įstatymus [dėl teismo pareigos laikyti ir aiškinti įstatymus]. Jo perkėlimas į kontrolės sritį be reikalo painioja jį ir veda prie klaidingų išvadų.

Žinoma, įstatymų aiškinimas ir taikymas sudaro vieną iš atsakingiausių ir sunkiausių teismo funkcijos elementų. Jis reikalauja iš teisėjų tam tikrų žinių, prityrimo ir takto. Ir juo labiau kuri teisės norma yra bendra, juo platesnis jos imperatyvas, juo atsargiau ji turi būti aiškinama ir taikoma. Nesunku teismui aiškinti ir taikyti teisės imperatyvas, kuris griežtai nustato (įsako arba draudžia) kurią nors konkrečią smulkmeną, pavyzdžiui, nustato piliečių-rinkikų amžių – 21 metus. Daug sunkiau aiškinti ir taikyti kurie nors bendri imperatyvai, kaip, pavyzdžiui, sutarčių laisvės dėsnis, kuriuo kartais Amerikos teismai bandė netaikyti, ir ne tik bandė, bet ir iš tikrųjų netaikydavo – parlamento leidžiamus socialinės darbo apsaugos paprastuosius įstatymus, kaip neva prieštaraujančius šiam laisvės imperatyvui ir todėl nekonstitucingus. Nešališkas teisėjas, kuris nesivadovautų jokiais liberalizmo doktrinomis ir jokiais politinėmis tendencijomis, galėtų patėmyti [stebėti], kad socialinės darbo apsaugos įstatymai, dirbtinai remdami darbo santykių [santykiuose] vieną, būtent, silpnesnę santykio dalyvį – darbininką, kaip tik saugoja ir atstato, o ne griauna, šios laisvės dėsnį, kuris be šio būtų iškreiptas ir pakeistas išnaudojimo laisve.

Be abejo, teisėjų darbas šiuo atžvilgiu yra atsakingas ir turi būti vykdomas su didžiausiu atsargumu. Todėl teisinėje valstybėje yra svarbu gerai sutvarkyti teismai ir turėti rimti teisėjų kadrai. Bet vargu tai būtų

pasiekama nepasitikėjimu teisėjais bei teismu ir teismo funkcijos sužalojimu, atimant iš teismų teisę aiškinti ir taikyti (tuo pačiu [kartu] ir netaikyti) kai kurių rūšių įstatymus arba kai kuriais atžvilgiais (pavyzdžiui, konstitucingumo atžvilgiu) visus (paprastuosius) įstatymus.

Nurodoma į Ameriką ir sakoma, kad ten teismas kontroliuojąs parlamento darbą, ir po to tam tikrais samprotavimais įrodinėjama, kad pas mus – parlamentarinio [parlamentinio] režimo valstybėje – tokia mūsų Seimo darbo kontrolė negalėtų būti pavesta teismui, nes tai prieštarautų mūsų valdžios sutvarkymui. Žinoma, kad prieštarautų, bet ne apie tai eina kalba; iš tikrųjų tai prieštarautų ne tik mūsų, bet ir Amerikos režimui, kuris yra paremtas daug griežtesniu valdžios funkcijų suskirstymu įstatymo leidimo [įstatymų leidybos], valdymo ir teismo kategorijomis, negu parlamentinio režimo valstybėje. Bet tokios parlamento darbų teismo kontrolės Amerikoje ir nėra. O jeigu ten teismas įstatymų aiškinimu ir taikymu turi daug platesnę kompetenciją ir didesnę galią, negu Europos kontinento valstybėse ir jų tarpe [tarp jų ir] pas mus, ir jeigu jis ja plačiau naudojasi, negu pas mus galėtų naudotis, tai tam yra ten savo ypatingų istorinių, psichinių ir socialinių priežasčių. Visų tų priežasčių smulkus išžiūrėjimas [nagrinėjimas] čia būtų ne vietoje. Ypatinga teismo padėtis Anglo - Sasų [anglosaksų] kultūros valstybėse, teisės aukštas pajautimas ir drausmė taip piliečių, taip, žinoma, ir teisėjų tarpe [tarp teisėjų], stiprus pastovių įpročių pagrindas teisinėje tvarkoje ir tuo pačiu [kartu] menkesnis, negu kontinentalinėje [kontinentinėje] Europoje, įstatymo raidės autoritetas, stoka vad. administratyvinio [administracinio] režimo, pagaminto [sukurto] Prancūzų Revoliucijos ir Imperijos, pagaliaus ir pats aiškus ir griežtas teismo, valdymo ir įstatymų leidimo [leidybos] funkcijų ir organų suskirstymas – visa tai, turėdama šaknis labiau žmonių būde ir tradicijose, negu, kaip mano p. Sugintas, tam tikroje taisyklėse arba rašytosios konstitucijos tekste, suteikia Amerikos teismams tokią teisės normų aiškinimo ir taikymo suvereninę galią, kokios Europos teismai neturi ir nepraktikuoja. Bet jeigu įstatymo aiškinimo ir taikymo ribos nustatomos labiau būdu, tradicija, teismų padėtim, teisėjų

autoritetu ir t. t. negu formalinėmis taisyklėmis, negalėtų būti Europoje (ir pas mus) tokios plačios, kaip Amerikoje, tai tas nereiškia, kad mes paprastųjų įstatymų konstitucingumo atžvilgiu turėtume visai šią teismo funkcijos esminę galią neigti.

Nurodymas į Prancūziją ir aklas jos pavyzdžiu sekimas negali šių p. Suginto siūlomų griežtų dėsnių pateisinti, ypač kad ir pati Prancūzija keičia šiuo atžvilgiu savo tradicinį nusistatymą. Prancūzų viešosios teisės moksle ši teismo kompetencija (įstatymų aiškinimas ir taikymas jų konstitucingumo atžvilgiu) yra rimtai ir kategoriškai nustatoma (Duguit, Jéze, Hauriou ir kiti). Tiesa, yra ir kitokių balsų (Esmein, Nézard), bet jų yra mažuma ir apskritai ši nuomonė nyksta.

Jeigu mes išsižiūrėsime į tradicinį ir dar galutinai Prancūzijos teismų praktikoje nepakeistą šios teismo kompetencijos neigimą, tai pamatysime, kad ši vad. prancūzų teorija tebėra paskutinė liekana jau senai pakeistos Prancūzų Didžiosios Revoliucijos sudarytos sistemos, į kurią jau aukščiau esame nurodę; ji savo laiku buvo tikslinga, kaip įrankis kovai su priešrevoliuciniu „ancien régime'u“ (senąja tvarka). Prancūzų Revoliucijos vykdytojai turėjo rimto pagrindo nepasitikėti teismais, kurių personalas (teisėjai) negalima buvo ūmai pakeisti ir kuriuose buvo stipri senovės dvasia. Ši „togos magistratūra“ (teisėjai) sudarydavo Prancūzų senoje monarchijoje lyg atskirą luomą, gerai organizuotą, galingą ir nepriklausomą savo profesinėmis ir luominėmis tradicijomis. Prancūzų monarchijos teismai turėjo, tarp kita ko, privilegiją registruoti karaliaus įsakymus, vadinasi, įstatymus, ir dažnai naudodavosi ja, pasipriešindami leidžiamųjų įstatymų įsiteisėjimui. Ši jų kompetencija iš tikrųjų sudarydavo įstatymų leidimo [leidybos] kontrolę, labai nepatogią valdžios atžvilgiu. Buvo pavojinga palikti jiems ši teisė. Be to, seni Prancūzijos teismai, ypač įpročių veikimo provincijose, turėjo, kaip jie turi ir iki šiol Anglijoje (įpročių teisė „Commun law“ [papročių teisė „Common law“]), plačią teisės normų aiškinimo galią.

Revoliucijos metu teismai tiek įstatymų registracijos privilegija, tiek jų aiškinimu galėtų pasinaudoti vykdomoms reformoms priešintis. To-

dėl Revoliucija atėmė iš teismų įstatymų registracijos kompetenciją ir kartu, pakeisdama įpročių teisę rašytųjų įstatymų teise, sumanė atimti iš teismų ir įstatymų aiškinimo teisę. Revoliucijos veikėjai pasinaudojo populiariška [populiaria] XVIII amžiuje teorija, kuri skelbė rašyto įstatymo tobulumą ir įstatymo raidės viešpatavimą; teisėjas turėtų vieną visagalį dievaitį – rašyto įstatymo raidę; jis turėtų jai pasiduoti be jokio aiškinimo, nesinaudodamas jokiais kitais kriterijais – nei įpročiu, nei subjektyviu arba socialiniu teisės pajautimu, nei kitokiu dėsniu. Ir Prancūzų Revoliucija uždraudė teismams aiškinti įstatymą tiek jo konstitucingumo, tiek bet koku kitu atžvilgiu, teismas tegalėjo taikyti įstatymo raidę, o jeigu ji tiek neaiški, kad be aiškinimo negalima jos taikyti, tai teismas, pats negalėdamas aiškinti, turėjo kreiptis į įstatymų leidėją, kad jis jam įstatymą išaiškintų.

Tokiu būdu įstatymo aiškinimas buvo atskirtas nuo taikymo, pavestą teismams įstatymo raidės ribose. Įstatymo aiškinimas (autentiškoji interpretacija) virto įstatymų leidimo [leidybos] elementu. Kartu buvo uždrausta teismams svarstyti administracijos organų įsakymų teisėtumas.

Štai iš kur atsirado Prancūzų taisyklė, draudžianti svarstyti paprastųjų įstatymų konstitucingumą. Tai buvo įstatymo raidės viešpatavimo ir įstatymo aiškinimo draudimo išvada. Ilgainiui teismas atgavo šios savo funkcijos esminės galios dalį. Kaip jau sakiau, Napoleono Civiliniam kodekse buvo priimta taisyklė, kad teisėjas negali atsisakyti taikyti įstatymą dėl jo neaiškumo, o jeigu netaikytų, tai nusikalstų savo tiesioginės pareigos vengimu. Tuo pačiu [kartu] teisėjas ne tik gali, bet ir privalo aiškinti įstatymą. Napoleono Baudžiamasis kodeksas praplėtė teismo funkciją ir administracijos įsakymų teisėtumo atžvilgiu, nes pavedė teismui bausti už teisėtų administracijos įsakymų nevykdymą; tuo pačiu [taip pat] teismas gavo teisės svarstyti, ar įsakymas, kurio nevykdymu kas nors yra kaltinamas, yra teisėtas ar neteisėtas. Pagaliaus, antroje XIX amžiaus pusėje Prancūzijoje buvo atgaivintas ir administracinis teismas, kurio funkcija buvo pavesta ne bendriesiems

teismo organams, o atskiriems administracinio teismo organams su Valstybės Taryba („Conseil d’Etat“) priešaky, kurios administracinė jurisdikcija sudaro labai įdomią ir turtingą praktiką.

Bet įstatymų konstitucingumo atžvilgiu Prancūzijos teismas iki šiol dar neatgavo savo įstatymų aiškinimo galios. Bet vis dėlto šiuo keliu einama ir, turbūt, jau nebetoli tie laikai, kada jis ją atgaus. Prancūzų moksle tas jau beveik galutinai išspręsta teismo funkcijos naudai. Taigi ar būtų mums rimto pagrindo savintis tai, kuo kitur, kur tat buvo išmėginta, jau rengiamasi nusikratyti? Aš manau, kad atsakymas turėtų būti neigiamas.

Į vieną dar dalyką aš norėčiau šiuo klausimu atkreipti dėmesį. Parlamentarinio [parlamentinio] režimo valstybėje, kur vyriausybė atsako prieš parlamentą ir kur teismas, šios vyriausybės prižiūrimas savo administracinėje veikimo dalyje, yra kartu nuo jos priklausomas savo sprendimų ir nutarimų vykdymo atžvilgiu, nėra didelio pavojaus, kad ši ne parlamento darbų tiksli kontrolė, o įstatymų aiškinimas ir taikymas jų konstitucingumo atžvilgiu būtų turėjusi tų kartais negeistinių pasekmių, kurių atsirasdavo Amerikos teismų praktikoje. Amerikoje tat galėjo atsitikti kaip tik todėl, kad ten veikia ne parlamentarizmas, bet griežtas valdžios funkcijų suskirstymas; be to, ten tebeturi didelės reikšmės įpročių pagrindinė tvarka, kuri ypatingai [ypač] remia teismo funkciją įstatymų aiškinimu ir taikymu, bet kartu ir mažina to per plataus aiškinimo pavojų.